

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 33.

На Цетињу у Суботу 26. Августа (7. Рујна) 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. ф. 2; четврт г. ф. 1. 50. и. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. и.; четврт ф. 1. 75. и. За све друге земље год. ф. 8; по г. ф. 4; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 пољина. Донеси, предати и све наруџбине шљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

РАСПУСТ СРПСКОГА НАРОДНОГ САБОРА У КАРЛОВЦИМА.

Данас је без сумње најважнији догађај у свеколиком српском народу распушт српскога црквеног-народног сабора у Карловцима. Мађарска је влада сабор насилно распустила. Чим је свршен. Ту дакле ријечи ниједије, па ни наше, паравно више не помажу. Али ми ипак не можемо да не проговоримо коју о њему колико због саме важности ствари, толико што нам се чини, да баш сада тек настаје почетак свршетла те ствари, који може озбиљнији бити, него што мисле они, који данас ликују ушљед тога распушта.

Ми смо у прошлом броју саопштили, што нам је телеграфски јављено о састанку народних посланика. Из онога и из вјести, које смо доцније добили, види се, да су сви седамдесет и пет посланика били једна душа, да су сви најхарманачније претстављали једну мисао народу. То је већ доста, па да се разумије, за што је влада поступала онако, што је најравнодушнијега морало зачудити, а онога, којег се тиче, ужасно озлоједити.

Влада је видела, да у таквој чисто народној скупштини, какву у сличним околностима ни један народ није имао, не може извршити своју намјеру. За то је унапријед одлучила, што је одмах и извршила. Али као што сваки кривац хће поводом да брапи или бар ублажи своје недјело, тако је и мађарска влада истакла такав повод. Она је послала на сабор угарскога комесара са програмом, по којему би га народни посланици имали дочекати. А програм тај не иде толико за тијем, да се царском комесару ода част, колико да се народу преко заступника његовијех његова част и достојанство његово одузме. Над народним достојанством нема већег достојанства. А људи, који заступају народ, посеба себи и достојанство оно. Дакле то народно достојанство било би најгрубље повријеђено овијем дочеком. Јер чујте: Тога комесара морала би по програму, војега би он сам администратору патријаршије поднио, дочекаати на по уре пред Карловцима једна депутација предвођена једним владиком, а друга иста таква пред самим Карловцима, и онда те депутације заједно свадикама морале би касвати уз кароце комесарове све до његовог конака у самоме мјесту, где би га опет сви народни посланици морали дочекаати постројени у два реда, кроз која би он прошао. Ту би га владике на рукама скинуле с каруца и одијеле у његов стап!!!

Такву параду морао би просвјешћени свијет чути или читати само као занимљивост када би му дошла из царства обруженога кинеским зидом. Али када би се тако што збиља дома догодило у народу јевропском, Јевропа би се збиља морала посумњати, да није преко ноћ постала Кина у најсавршенијем смислу.

Посланици српскога народа у Аустро-Угарској, који се својом свијешћу морају бројити међу најјаче пародје, увидели су то, и они су једнодушно одбили такав дочек. Тијем су своје и свога народа достојанство не само сачували, него и уздигли.

А штету народу никакву нијесу папијели. Јер да су и дочекали по ономе програму ц. ко-

месара, шта би било? Сабор би свакојачко био распуштен. Посланици народни, као што је већ било закључено и изречно на дозосадској конференцији, неби се на овај начин упуштали у избор патријарха, док им потоње саборско устројство неби било потврђено. Влада није показала за то ни мало воље. Дакле би сабор распустила ипак. Овако је бар сачувана част народна. И још више! Овим чином посланика народних показало је и влади и свакоме, да је тај народ српски послјије толикога мртвила, послјије оноликога гажења његовијех права и свију услова за живот још и данас овај исти јунак од мегдана, као што је био и онда, кад је одбио турску навалу од сидина бечкијех у нади да ће тијем и свој бивши моћни положај поврати и учврстити.

Влада се дакле преварила. Она је са врло мало озбиљности и присебности рачунада, кад се одлучила да распусти сабор. Рачун народни међутијем са свијем је чист. Народ је врло добро познао намјере владине не само што се тиче избора патријарха него и у свијема његовијем одношајима према њој. За то је усвојио начело непопусташа. Јер оно што би данас добио од ње на први уступак, то би влада сутра опет узела и тако би тјерала све даље док би с њега збрисала и последњу црту Србинства, т. ј. док би га учинила — Мађаром. Мађари нијесу могли утајити тај апетит за српским народом.

И за то је поступак народних посланика пашао одобрења не само у свему српском народу, него и у страном свијету.

Истина српске Сабине и други најамници пештанске владе хоће и ту да учине штету народу, одрицајући му да је баш оп то учинио у свијести својој. Они му одричу чин, с којим се он поноси, а радовали би се, да је учинио оно, што би га упропастило и пред свијетом осрамотило. За то се сада упуњу, да докажу, да је то све дјело српскога агитатора (Милетића). Да га је њега, говоре они, народ би играо сваку мађарску ноту. Јадници, кад мисле најужасније да оклеветају свога противника, они га дичу у небо. Милетић је једва од свога народа до нас добио толико признање за своје заслуге!

Но српски народ у Угарској брзо ће им показати, колика је заблуда њихова. Већ не може много трајати и влада мађарска увидиће, да вас тај народ дише онијем духом, којим она мисли, да га српски агитатор само потпурује. И кад то увиди, она ће се морати поклонити пред праведним његовим захтјевањем, мора ће или задовољети их, или свој и свога народа положај опасан учинити.

Истина, српски народ у Угарској имао је тешку борбу да издржи и још ће је имати, јер као што се чује влада хоће да не сазива нови сабор, који би извјесно овакав исти био, или ако је могуће још и бољи. Него она хоће да изашље ц. повјереника, који ће без сабора управљати са свијема српским црквено-народним пословима. Хоће дакле и сјенку народне автономје да збрише.

Можемо слободно вјеровати, да ће мађ. влада имати куражи и за тај несмишљени и за њу највише опасни корак. Али можемо слободно вјеровати и у то, да ће у тој борби напошљед-

ку она тоталан пораз претрпити. Јер нема сумње, да ће угарски Срби истрајати у тој борби.

Ако није сувишно, ми би овдје пријеглили, да би добро било, да их у томе поткрјене и њихова браћа у Боки которској. Српски народ у Боки жељно чекаше од преображенског сабора посвећење свога владике. Али кад им патријарх Стојковић није могао испунити ту жељу, они не жаде. Њихов честити администратор г. Петрановић вршиће ипак своје послове. Нека дакле и народ бокешки јавно каже, да је жељно брзо имати свога посвећеног владика, али да му није жао што му је испуњење жеље одгођено, јер да он са свијем одобрава поступак народних посланика.

Према таквој једнодушности српскога народа и влада мађарска, ако хоће да влада и народ мађарски жели себи добра, мора ће на сред пута застати и врати се и другијем поћи.

А то сваки жели и очекује.

НАШЕ НЕВОЉЕ.

(Од једног Србина у Угарској.)

IV.

Разложили смо у овјем чланцима у крупним потезима наш положај данашњи овђе, и увијели смо, да стојимо горе и од саме наше браће у Турском сивциру. Слично је у нашем положају само то, што и тамо има два непријатеља, влада и фанаријети, као и овђе. Само је у тој сличности по нас овђе то горе, што су наши „фанаријети“ крв од наше крви, дочим тамо долазе из бијела свијета — а ово нас и боли, и што ми имамо овђе и писанијех, потврђенијех и владарима заклетих повластица и права, дочим је тамо „раји“ само природно право остало, које је силом погажено, ал које се силом опет може и повратити.

Ми ћемо овај кратки и непотпун нацрт завршити догађајима данашњих дана.

Рекали смо, да влада тражи начина да нам поткона корен, како би се измакла рана нашем народном животу, а већ њена би брига била, да се постара за даљу олујну, која би оборила то стабло, кад би се почело сушити. Рекали смо и то, да је у властољубном архимандриту нашла повољно оруђе данас, као што је некад бечка влада нашла оруђе у митрополиту Вићентију Јовановићу. Онда је владала политика вјероисповједна; бечки је двор шћео искорјенити православље, и српски (!) митрополит Вићентије пружно је своју руку, на убиство вјере праћедовске. Данас управља политику владе пештанске начело народности, у ономе облику, како смо га преставили у некијем бројевима овога цијењенога листа, и српски архимандрит, по цјену бруне митрополитске, диже руку на народност своју! Може ли бити грђег чудила?!

Да нам неби ко приговорио, е преферијемо у опјени, и увеличавамо опасност, и да би нам повјеровало ријечма, кад кажемо: да се здружво взмет јерархије са мађарском владом, да уништи српство у овјем крајевима — показатељемо у чему је опасност. С тијем ће бити оправдано и оно, што рекосмо: да је нама овђе горе него раји под Турцима, ако већ горе море бити. Извијешемо само једну страну опасности.

Угарски сабор добио је за основне а више школе у цијелој земљи закон, којијем се све школе основне проглашују за комуналне, што ће рећи опште. У таке школе иду дјеца свију народности, а школе уздржава влада, државнијем благом, повцем. За то, што она те школе подржава, узела је себи право, да она опре-

дјељује шта ће се у школама тијем учити, како ће се предавати, и да она поставља и смиће учитеље, без икаква обзира на општине. Од општина дакле, од народа побира се новац у државне благајне, а народ нема ништа рећи о школама, којима своју дјецу повјерава на науку.

Ово најпослије у земљама, где је народна влада, може бити и добро, али за нас, где је непријатељска влада, по све је убитачно. Јер влада може намјестити у општину учитеља каквог хоће, може прописати предмете за учење које хоће, и ту ми немамо тада никакве гаранције, да ће се наша дјеца у школама учити да буду пре свега Срби. Ми имамо овђе пред очима примјера, који показују, како се један народ може утаманити најлакшијем путем. То је путем школе. Има довољно српскијех општина од Будима на десној страни Дунава, тамо око столиг Биограда, које су само још по вјери наше. Само се богу моле по православној вјери, а од народности своје неимају ни појма. Још само по ње који старац што зна коју ријеч српску, други су сви православни Мађари. Језик мађарски, обичаји мађарски, ношња, — једном ријечи све је на њима мађарско. И кад их ко запита: шта сте ви? — одговарају: православни Мађари!

То је плод комуналнијех школа. Ко неvjерује, нека отиде у околини Стојног Биограда, и у саму ту варош, пак ће наћи православне Мађаре. Тако су нас чуваји чувари „православља и народности“ — калуђери, архијереји.

Овијем би можда могли послужити се они, који би хтјели порицати омнијену изреку калуђера наших: да је православље сачувало народност, а они (калуђери) да су сачували православље, дакле и — народност. Но ми смо видели и на митрополиту Вићентију, колико су калуђери чували православље, кад је исти митрополит на београдском сабору године 1735. једва жив утекао праведном гњеву народном, који је узвreo на њега, кад је спомнуо: у ппју!

Но и осим тога примјера видимо шта ради влада на просвјетном пољу код наше браће „буњеваца и шоката“ (Срби католичке вјере) у Бачкој. Њихове су школе комуналне, дакле под непосреднијем старањем владе. Влада се тако жури са помађаривањем, да је већ сад помећала у њихове основне школе, смене чите Мгађаре за учитеље! Сад нек себи свако представи: шта могу дјеца научити од учитеља, који не зна ни словца бекнути на оном језику, који је дјеци матерњи језик. Дјеца разуму само српски, учитељ не зна тога језика ни мало, него говори мађарски. Пошљедица је ова: дјеца за сви шест година што похађају школу, неће научити ништа од онијех наука, које дају основне школе, али ће вешто научити мађарски. Њихова дјеца кад прирасту за школу ићи ће тако исто; а они ће за љубав олакшице својој ђаци и сами штрбецати мађарски како могу, и у два три кољена, сви ће говорити мађарскијем, у мјесто својијем матерњијем језиком, јер ће то постати навика. Кад још буду у школи непрестано слушали, како је мађарски народ једини изабрани народ божији на цијелом свијету, како је и на небу сам Бог Мађар (једна мађарска пословица то вели); кад буду учили само мађарску повјесницу, а за своју пикад ни чути неће, — онда је јасно, да је већ у трећем кољену постао Мађар сваки онај народ, који тијем путем пође. Тијем су путем и споменути „православни Мађари“ постали. Незнајућ свога језика ни своје народне повјеснице, морали су се прелити у народ онај, чији језик и повјесницу знају. А за то се већ стара мађарска влада.

Тако дакле судба чека наш народ, ако би примио комуналне школе. Наравно, Мађари једнако говоре: нећемо ми да помађарујемо — али ми видимо ето, да не само да хоће, него да то у велико и раде. Наравно, најпре би то лагано ишло; прво би се предавало у школама на српском језику, па и српска повјесница, али би се утиснуо мимогред и мађарски језик. Послије би то брже ишло. Који сат наше повјеснице откини, те уступи мађарској — да богме, да би дјеца знала што и о историји земље (!), а нојзад би било као и с буњевачким и шокачким школама.

Јел сад јасно, да је овде скројен атентат на вашу народност, и да је оправдано оно што рекосмо: да Турци убијају појединца, Мађари пак у појединцу цију народ!

Наш народ пак хоће да се избави од те опасности, те да сачува своју народност за све вјекове. Зато је и узео радо грдан терет на врат, да поред тешког данка, ког даје у др-

жавну благајну: као сваки други народ, о свом трошку одржи своје професионалне вјероисповједне школе, што ће рећи: српске. У тијем школама лежало би јемство о чувању народности наше овђе, јер би школе те стојале под непосредном управом општина наших, и под контролом сабора српскога, сретством на то постављенијех установа.

Наравно да за тај велики задатак треба и грднијех материјалнијех средстава, и народ ова има у својим добрима и у фондovima, које хоће да употреби на образовање народно, а калуђери неће то да пусте.

Далеко би нас одвело, кад би се овде у цију организам данашње наше борбе, с једне стране са јерархијом, односно некијем калуђерима из ње, с друге пак с владом мађарском, упуштали, и кад би разлагати почели: шта све ми оћемо, а шта калуђери и влада, и шта једна и друга страна чини. И из овога, што је додје речено види се: да је нама највећи дуплиман овђе — калуђеритина, и да нема више пута, да се народ с калуђерством измири, него да га мора под палач своје воље, погинути.

Ми ћемо сад извести и завршити, по свој прилици, ту борбу на чисто. За народ је сад наступила ора, да покаже: хоће ли имати снаге да остане свој господар или да постане туђ, и то још калуђерско-мађарски слуга. Ми се уздамо у Бога великога, и бистру свијест народну, да ће те снаге имати. Преображње ће показати — дал смо се преварили.

Али ова данашња невоља наша, може цијелом српском народу служити за велики наук, који се у томе састаји: да ни за тронутак не треба сићи са земљишта народне политике, ма били у изгледу како велике користи, јер су оне обично тренутне природе, и могу доћи добро само појединијема; цијелом народу пак никакво. Исто тако ваља учити на нашој невољи овђе, да је основа народне политике прибирање и развијање цијелокупне снаге васколиког народа, јер ето се на нама свијема види, колико морају патити поједини раскомадани дијелови. Најзад се навикавати треба и на ту мисао: да се калуђерство у нашем народу преживило, да је та средовјековна установа супротна данашњем духу времена, и само може од штете, никакво пак од користи бити. На ову се мисао ваља навикавати, јер је олакву врђијем, кад ту, у ста- нову ваља укловити. Кад се упореде користи које смо од установе духовног свештенства (калуђерства) имали ми Срби, са штетом коју су нам нанјели од кад постоје, виђећемо да би врло велика срећа по наш народ била, да те установе нијесмо нигда ни познали.

Кад смо почели говорити о нашијем невољама, већ смо рекли, да поток истијех тече јерархијом преко калуђерства. И кад би у и сторији потражили, тешко да неби у давној прошлости и извор истијема, нашли баш у самом калуђерству, у ком патријарху, још много прије пећског патријарха Чернојевића.

Нијесу нам наудиле толике руке које сабљом машу, као оне, које су биле позване да нас благосиљају.

То је наше мњење.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

Званичне „Српске новине“ доносе ову „Прокламацију“ кнеза Милана, коју је издао на народ ступајући на владу 10. о м.:

„Ступивши у пунолетство, које је прописано за српског владара, ја сам данас, по милости божијој и вољи народа, предузео књажевску владу, сходно Царским хатшерифима и Народном Уставу, као наследни Књаз Српски Милан М. Обреновић IV.

Срби! Кад сам пре четри године, још млад и нејак, на престо српски ступио, ја сам разумно оно опште одушевљење, којим сте ме предустрели, као израз нашег поштовања према спомену Мојих славних предака и према њиховим заслугама за Србију. Одгајен одоца у своје малолетству вашом предавашћу и вашим родољубљем, ја испуњавам данас пријатну дужност, изјављујући Своју владалачку благодарност народним представницима, народној и редовној војсци, свештенству, чиновништву и расцелом народу, који је у тешким тренутцима прихватио и подигао млади огранак Обреновића. Нарочито се осећам захвалан према овим одличним и родољубивим мужевима, који су, позвани поверењем народним, као Намесници Књажевског достојанства, о Моме развитку свесрдно брину водили, који су Ми

брижљиво очували и утврдили престо, и предали Ми земљу напредну и задовољну.

Браћо! За оволику преданост вашу к Мени и племену Моме, ја вам се не могу за сада боље одужити, но задјући вам на данашњи дан свечано своју књажевску реч, да ће Ми најглавнија брига бити та, да будем достојан наследник престола Обреновића и да враћем следјућем народним мислима Мога великога претходника незаборављеног књаза Михаила. Нека би његов узвишени дух вазда над нама лебдио, да нам као звезда преходница, указује пута к сјајној будућности српској.

Оцењујући благодети Народног Устава, који је у договору између Велике Народне Скупштине и Мога Намесништва утврђен и проглашен, ја се радујем, што могу отпочети владу књажевску као уставан владалац. Нека нам свима буде заједничка дужност, да свето држимо ову основу народних установа, која нам даје јемства и за даљи развитак њихов.

Овим великим актом народним отворен Ми је пут, да у договору са Народном Скупштином могу посветити сву своју бригу унапређивању свестраног благостања земаљског. И ако пије незнатан напредак, који је учинила наша млада вјештина у свакоме обзиру, остаје нам ипак много тешких задатака да решимо, па да можемо спокојно оставити продужење свога дела у наслеђе своје потомству.

Државни званичници нарочито су позвани, да Ми, сваки по своје положају, олакшавају савлађивати овако многобрјне и тешке задатке. Утврђујући их овим у њиховим званијама и чиновима, ја им препоручујем, да продуже савесно вршити службу, која им је ради среће народне поверена.

Но сав наш труд не би био довољан без потпоре свеколиког народа. Зато вас све позивам, Срби! да Ми притечете у помоћ оним родољубљем, којим сте се свагда одликовали. Показујући се као народ од реда у свима, па и најтежим приликама, поштујући законе и слушајући власти земаљске, ви сте Србији на далеко стекли уважења. Старајмо се, да то уважење не само неповредно одржимо, но будимо суревљиви, да га још и умножимо. Грешно би било, да изгубимо и најмању тековину наших отаца, а мало попосно, да сами ништа не привредимо. Остацима дакле и даље ваља да се савесно посветимо, да не само да се сав посвети срећи вашој, па ће Провиђење небеско богато наградити наше родољубиве труде, а наша мила отачбина заузеће наскоро у реду напредних земаља оно место, па које јој дају права многобројне врлине народа Руског.“

Руске „Бирж. вједомости“ посвећују са- стапу трију царева повећи чланак, у ком се из стања дотичних држава доказује, да Русији није нужна никаква алијансија, а напротив да Аустрија такову имати мора, а Прусији је још највише пужна. Споменути лист држи, да су ове посљедње државе већ склопиле савез. Прусији се допада дуализам, и жели, да се Ческа, та поборница славенства против германштине, уништи. У тој тачци су интереси Аустрије и Прусије истоветни, у толико више, што Аустрија у борби против својих славенских поданика потребује помоћи пруске. За тим „Бирж. вједом.“ спомиње француску републику, која ће осветнички рат противу тек поставше Њемачке не само оружјем, него и републиканско-либералним идејама водити, дочим ће пролетаријат, католички покрет и интернационала ту нову државу из темеља потрести. С тога је врло наравно, да ће Бизмарк и Андраши, рачунајући на то, да ће Русија на савјетовање послати заступника из школе Метерникове или Неселродове, трудити се да застрашава либерално-социјалним, политичким и републиканским савјетима, да би увукли у алијансију и Русију, којој би обећали мир у Пољској и немјешање у Балтичке провинције. За то се руски државници опомињу, да се не дају хватати у мреже Бизмаркове и да не служе туђим интересима, пошто се Русија ни унутри ни с споља нема ничега бојати.

Чланак се пак овако завршује: „Уопште није Андраши ни Бизмарк чинили предлоге, који би били у интересу Русије. Ако дакле одста стоји приступ Русије, онда нека за евентуално садјество Русије дају праве користи. Русији није нужна никаква помоћ. Што је Русији пужно, то је, да доврши сједињење руских племена под једну владу, то јест, да Галицију и Угарску утјелови, и да руску грашцију према Прусији продужи, другим рјечима, да десну обалу Нјемена заузме. Те тежње нека су пр“

састапку руској дипломатији пред очима. На ако те тежње узмогу постићи алијансијом, онда нека се ова склопи. Али, што је вјероватније, ако савез Аустрије и Прусије са Русијом није искрен; ако те силе хоће Русију само за оруђе да употребе: онда ће Русија друге и боље савезнице наћи, па ће помоћу ових своје границе заокружити, и испунити оне дужности, што их напрема Славенима дугује.“ — То је бар доста јасно казано, — онај ће добро разумјети, кога се тиче!“ —

— У скупштини галичких Русина прихватили су програм, израђен од русинских заступника, који има бити народни програм свих Русина у Галицији. Заступницима бити ће задаћа, да га бране на галичком сабору и на бечком рајхсрату. У том програму захтјева се, да се Галиција раздјели у двије управне чести, у западну пољску Галицију са сабором у Кракову, а источну русинску Галицију са сабором у Лавову. Шмерлингов изборни ред морао би се извршити по начелу једнаких дужности и једнаких права. Имало би се строго извести начело, да се имају објинска земљишта лишити свих знатнијих сервитута, а конкуренцијални закон за грађење цеста, првак и школа морао би се прерадити на темељу посве праведном. Закон, по којем су објине обвезане, да припомагају код грађења и поправљања жупне цркве, којој припадају, морао би се срушити, а право презентације имало би се пренести на потпомагајућа друштва и велноспједнике. Котарска заступства и котарски одбори имали би се укинути. На темељу чл. 19 темељних закона имала би се увести равноправност русинскога језика у школама и уредима. Школске области имају се посве преустројити с особитим обзиром на русинску народност. Надаље има се увести посебно повачење жидовскога пучанства, а свака објина има добити копију јосефинских катастралних мапа трошком објинским.

Галички Русини теже већ од давна за раздјељењем Галиције, а да се укину котарска заступства, захтјевају највише с тога разлога, што се налазе у рукама пољскога племства а русински гук није још толико образовао, да би се могао на своју корист послужити овим самоуправним органом.

„Газ. Народова“ приобћује овај програм и вели, да немогу ни одлучити непријатељи Пољака захтјевати, да се Галиција раздјели.“

— „К. З.“ доноси из Париза следећи чланак о разговору међу Тијером и Гамбетом: Овај је увјеравао председника републике, да ће се посве мирно владати. „Варате се“, рече г. Тијеру, „ако мислите, да желим сада преузети владу. Да сада попримим владу, небих у радикалној странци нашао ни педесет префекта. То знам из вјештава; у Тоурсу нисам имао ни три особе, које сам се могао поуздати. Радикална је странка без запта и небих ме слушала. Ви сте једини човек, који јој може импоирати. После пет година промјенити ће се околности, а ја ћу онда бити могућан.“ Када га Гамбета упита, мисли ли, да ће Бисмарк подупрати тежње ројнице претседента (разцара, Шамбора или грофа парижкога) одговори Тијер: Ни једнога! Ако би већ кога подупирао, био би то Плондон (принц Наполеон). По његову мњењу био би Бисмарк ради тога за њега, јер је зет краља Виктора Емануела и непријатељ језуита.

У погледу војничких послова изјавио се је бивши диктатор францезки против устројењу великих војска, будућ да пису најзад од никакве користи. За сада и за дуже још времена да може доћи до рата; јер би му морала бити посљедица страхан пораз Францезке и подигна пропаст. Што се Руске тиче, коју је Тијер споменуо, одговори Гамбета, да се у њу ни најмање не узда; у војничком погледу да се Францезка свакако налази у неповољну положају, којег се не може тако лако ријешити. Француска да се мора овајприје бавити преустројењем финансија и управе, да се чим више подигне благостање земље. — Тијер као да није сасма пристао уз Гамбетине мирне идеје рече, да Францезка нема даровитих генерала, а тај случај и баш чини неповољнијим њезин положај.

За тим се је Гамбета тужио напрема Тијеру, да превећ подупири тежње клерикалаца, па што му Тијер: „Ја нијесам пријатељ свешеника, и што да учиним?“ Овако приповједа „К. З.“

— Прије некога времена издао је гроф Брацички у Паризу брошурицу, у којој је предлагао, да сваки посједник један пут положи 3 процента од својега непокретнога иметка, а тим начином да ће се моћи чим прџе ослободити Пруса исплативши ратну одштету. Брацички по-

слао је двије брошуре уреднику „Газ. Нар.“, а овај га сада позивље у отвореном листу нека учини за своју домовину, што је предлагао за Француску, нека позове пољску аристократију, да учини, што је он захтјевао од францускога народа и нека за прумјер први жртвује за народ пољски, што је хтјео да посвети народу францускому. Ако се Брацички одазове овому позиву, па ако пољско племство прихвати његов предлог, онда би се могло лако устројити оних 5000 народних учона, којих би у Галицији требали. Нема сумње, да сада сваки жељно очекује, што ће на то одговорити гроф Брацички. —

— „Застава“ доноси писмо ђенерала „Молипарија“, којим се распушта српски црквени сабор. Писмо је писано њемачки а у преводу гласи: „Фелдмаршал-лајтнант Алтоније витез од Молипари, заповједајући генерал у Загребу, краљевски комесар за избор патријарха у Карловцима с бр. 29. њег. преузвишености преосвећеному господину владици и администратору архиепископата, Арсенију Стојковићу у Карловце. У Петроварадину, 21. Августа 1872. Њ. ц. и кр. апостолско Величанство благоизволило је одлуком од 29. Марта 1872 сазвати на дан 6. Августа 1872 српски народни црквени сабор, који ће имати прије свега да предузме у присутности краљевскога комесара по дојаконштем начину избор карловачкога архиепископа и српскога патријарха, за тим пак евентуално и друге послове; и пошто је Њег. ц. и кр. апшт. Величанство својом највишом одлуком од 4. Авг. 1872 даље благоизволило мене за свога комесара при избору архиепископа најмилостивије наименовати и мени наложити, да ја са администратором карловачкога архиепископа дан мога доласка означим и то равним начином, да при том с обзиром на пређашње изборе патријарха обдржани церемонијал утврдим; углавном сам ја са вашом преузвишености 6. Августа као дан мога доласка а и церемонијал, који ће се тај дан, а исто тако при избору патријарха, имати обдржавати, добио сам пак поћу од 17. до 18. Августа 1872 од ваше преузвишености писмену доставу, да је једна из конференције заступника вашој преузвишености послата депутација дала вам на знање, да саборски заступници као такви не могу да учествују у свечаности уласка краљевскога комесара у смислу програма, који је на основу приликом ранијих избора патријарха обдржаваног церемонијала углављен, јер би то могло прејудиковати њиховому праву слободнога патријарха; из разлога, да ја, пошто ми је свечани дочек одречен 6. Августа 1872 писам могао у Карловце ући; из разлога, да је мој поповни позив, да ме свечано дочекују, био узалудан, пошто по гласу дописа ваше преузвишености од 8. Августа 1872. М. 588 саборски посланици никако се нијесу дали склонити па дочек у смислу програма, који се ослањао на дојакон обдржавани церемонијал, шта више, да остају при свому пређашњем мишљењу; из разлога, да су они овим отварање и конституирање сабора и у њему обавити се имајући избор патријарха не могућним учинили: налазим на основу од Њ. ц. и кр. апшт. Велич. најмилостивије датог ми овлашћења конституирање српскога народнога црквенога за 6. Августа 1872 сазваога сабора одрећи и исти овим за распуштен изјавити. Узимајући част да ово вашој преузвишености доставим, умољавам вас, да о овому извољите извјестити на овај сабор позвану преосвећену господу владике и господу изабране посланике.

Молипари с. р.

ДОПИСИ.

— Њ. ВИШЕ ПЕШТЕ (у Угарској), 12. Августа. — Како сам овђе и без моје воље тако рекућ на мртвој страни, то ћу извјештавати о овјем стварма које се тичу нашега народа овђе, а које ваља да се у цијелом Српству са-зпаду.

Знате до наш народ овђе натеже са мађарском владом. Ми тражимо да нам се поштују и невријеђују права народна, која су добивена крвљу нашом у овјем земљама, а мађарска влада опет иде на то, да та права поништи, и да нас тако скучи, да најзад на њих и заборавимо.

То је у главном одношају овђе између мађарске владе и народа нашега.

У пошљедње вријеме, онајжења борба отворила се с тога, што је и ова влада хтјела, као и свака овђе до сада, да створи у народу нашем такве услове, у којима ће нас моћи тамапити у правима нашијем вријети, помоћу самп-

јех нашијех митрополита и владика. Народ пак горкијем искуством освијешћен ишао је од своје стране за тијем, та створи такве услове, како митрополити неће моћи квара чинити народнијем правима и народној ствари, баш и кад би хтјели у томе, влади мађарској послужити. То је био главни задатак прошлога сабора нашега, и сабор је заиста донео такве законе и наредбе, које су потпуно обезбједили народ, од могућних издајства митрополита и владика.

Но мађарској влади не иде то у рачун и нехтједе потврдити тога саборскога закона, што по га ми зовемо „устројство“, јер се њаме устројавају правила и одређења, по којима се имају обављати све ствари народне, које се тичу цркве и школе наше и народнијех добара.

Влади мађарској стало је врло јако за тијем, да се та намјера народа нашега овђе осујети, једно што се њој тијем начином одузима дојаконштем уплив у постављање митрополита, кој је свака влада овђе пасилно себи присвојавала, а онајвише с тога, што се пада да ће моћи сузбити тежњу народну за напредовањем, ако буде митрополит вавјек бивао по њезиној ћуди.

Наша патријаршија нема патријарха већ четири године. Лане је сабор био закључно да бира патријарха, по влади нехтједе допустити, јер се бојала, да ће сабор изабрати садашњег администратора патријаршије, владика Стојковића. За овога се у опште мисли да је пријатељ своје народу и да је врло поштен и правдољубан; а то је већ гријех у очима мађарске владе. Она је наша у нашем калуђерству повољно оруђе себи, у особи гретешког архимандрита Анђелића, кој народ наш овђе горе мрзи, но што браћа у Босни мрзе злогласнога Дионисију. Намјерила је била дакле, да овога Анђелића ма како, протури за митрополита — патријарха. То је пак хтјела насилно да уради позивајући се на њеку уредбу из доба царице Марије Терезије, која наређује: да митрополита има изабрати сабор једногласно.

Овђе је мађарска влада овако рачунала: у цијелом сабору ваља ће се паћи ма један човек, који ће се дати наговорити или подмитити, да при избору митрополита, даде свој глас Анђелићу. Влада би онда Анђелића потврдила за митрополит-патријарха, ма да није изабран већипом гласова. И да то може учинити, не хтједе никако потврдити поменуто саборско устројство, по коме кад би се бирао митрополит, сматрао би се за изабраног онај који има више од половине гласова цијелог сабора. Него нареди да се бира по тој старој наредби.

Али народ кад виђе куда смјерају планови мађарске владе одмах сазнаде сву опасност која му отуда пријети, те изабра у сабор саме чланове народне слободоумне странке. Од 75 посланика не бјеше ни једног, који би био припадао странци владиној и Анђелићевој.

Међу тијем, још прије, него што су се отпочели у народу избори за тај сабор, народна странка држала је велики збор у Новом Саду, гђе је закључено: не бирати митрополита прије него што би влада потврдила споменуто устројство. Овај закључак осим своје начелне стране, која је ослов па коме народна странка стоји, морао се донијети и с тога, што се тада још није могло знати, да народ баш ни једног од мађаронски и Анђелићевих пристаица неће изабрати.

По старој тој наредби коју споменуемо, да је мађарска влада стави као основ на коме се има обавити избор митрополита, имала је влади право да и свог комесара на сабор српски шаље; но то је право престало с тијем, што је угарски земаљски закон својим чл. IX. од године 1868, то право уништио. По влади инак посла једног свог ђенерала, њеког Молипарија као комесара на тај сабор, који се имао отворити на Преображење.

Комесар дође у град Варадин, од куд јави администратору патријаршије, да је стигао, и нареди да га свечано дочекају, кад сутра дан буде хтјео у Карловце ући. Народни заступници не хтједоше правити „параде“, као што хтједе комесар, и пошто су се два дана водили преговори између Варадина, Карловца и Пеште, владин комесар распусти сабор, који није био ни отворан.

Због тога што посланици народни не хтједоше чинити „параде“, не даде влада, да овај сабор наш саборише.

Ово је смијешно и жалостиво у једно исто вријеме, али је — истина.

Да би наш свијет видио да је заиста тако, све ћемо саопћити, и какву је „параду“ захтјевао комесар. Он је хтјео: да га једна депутаци-

ја саборских чланова, чекамо на међи атара карловачког на друму, једно четврт сахата далеко од Карловца. Ту да га поздраве вођа те депутације, који има бити владика или архимандрит, па да отале цијела депутација уђе у осталу пратњу комесарову и да с њима пође у Карловце. Пред самим Карловцима, да га дочекају, да га чекају остали посланици, поређани у два реда као „шпалјер“ од пијаве до капије, а под капијом да га приме с кола владике и одирате горе у одаје. Оне депутације које су га дочекале, имају га пратити на колима, а владике ијешке поред кола!!

Шта још осам тога и друге ствари у тој паради која би трајала цуна два дана, но то нек остане не споменуто. Доста је ово што наведосмо, па да се види, да народни заступници, који у свакој прилици прво и прво имају позити да сачувају част и достојанство народа, нису могли пристати на те „параде“. Влади мађарској није доста што нам свакојако смета развитку народном, није доста што нам непрестано насиљно гази права народна, него је још и тамо посегнула, да повизи достојанство народа нашег, да изложи част имена народног подсмјеху данашњег доба.

Ово јој нећемо заборавити, нити треба да се заборави док траје једног Србина на свијету. Ми се надамо, да ће скоро наићи прилике, кад ће се мађарска влада љуто кајати, шта нам хтједо навијети оваку срамоту, и што сабор рашћера, због тога, што су посланици саборски имали на уму, чијег су рода синци.

Срам мађарској влади, а хвала нашијем посланицима, који сачуваше светао образ народни.

У КОТОРУ 14. Августа. — Прошле недеље био је јавни годишњи испит ученика овдашње гимназије и наутике, и вриједно га је споменути и попатити с којом примједбом, јер нам је наука темељ будућности. Успјех је овог годишњи особито у гимназији бољи него смо се надали, а нећу рећи много ако додам да се за ово има доста захвалити уредби г. управника Луке Зора. Али неможемо мимоћи да не напоменемо како смо приказали и одма у школи испиту као и на двору казали да су ученици првога гимназијалног разреда читовали боље знање земљописа него ученици и првог и другог разреда наутике, и удивили се како ово бива, када се у наутици много више има учити географија него у првој класи гимназијалној, будући је наутици географија и математика први и основни предмет, што у гимназији није. Ми нећемо да ову разлику пребацимо на способност господне учитеља, јер пошто ово звање заступника о њој неможемо посумњати; али нечему се обрадо; и како смо се у истој школи освједочили и изразили: ученици првог гимназијалног разреда напреднији су јер их је њихов учитељ Ристо Ковачић учио њиховим т. ј. нашим, матерним, домаћим језиком, а ученици наутике назадији јер их је њихов учитељ г. поп Замбарини учио све само туђим и њима непознатим езиком талијанским. Сад нека види коме је за потребу: који је језик којим говоре Которани, ли српски па којему им језика добро напредују, ли талијански на коме се мало мање залудују. Ја знам да поткупљеним браћоцима труће нас туђаштине за ову опомену није стало, али ће их умукнути, јер они се неборе извјерења да добро чине, него за хранити се; али се уздам да ће освијестити кога што се израткоће и лаковјерства за њима заводи.

Из КОТОРА, 18. Августа. — Нас Котопане веома је обрадовало, а заиста ће с нама овакога брата Бокеза обрадовати то, што је, Б. С. Кнез Никола, оцјенујући толика добротворства, која сиротињи уопште, а црногорској нарочито, чини наш добри и вриједни суграђанин апотекар г. Нико Поповић родом из Црне Горе најбољим савјетом и бесплатним љекарнијом, њега преко свог заступника почастито златним сахатом. Ми, колико се томе радујемо ради доста заслужног г. Поповића, толико од срца благодаримо Њ. Свјетлости видећи, да он не пропушта никакву прилику да врлини са своје стране пристојну награду подјели, а тим и друга потакне на врло и одлично дјеловање и нашање. Освједочени о најбољем утиску, који споменути одликовањем овде изведен, ми смо вај мали допис написали, и молимо славно предништво „Црногорца“ да му једно мјестан-

це неузврати, увјеравајући га да ће нас тим јако обвезати, и притом и сам ће доказати колико му на срцу стоји да јавност упознаде са веледушним чином наградиоца и с врлим заслугама награђенога.

Из БОКЕ, па Госпоњинад. — Имамо да на јавност изнесемо не лијепо дјело обћине ерцегновске.

Ова је опћина издала шљедече пуномоћје: „Бр. 185. Г. Драгу Вукосовићу суђи на Жлијебе.

„Вијеће ове опћине у својој сједници 2. (14) тек. потврдило је Вас за суђу заједно са Тодором Радимиловићем, Крстом Деспинићем, Симом Ђуровићем и Крстом Вукосовићем. Овијем дава Вам се власт, да можете у својему селу пресуђивати све омање зађевице, свађе и штете. Ако би се пак какав већи догађај десно, то ћете јавити овом управитељству. У исто доба препоручава Вам се да свјесно и непристрасно пресуђујете и кривце суразмјерно глобите, јер друге казни није допуштено.

„Ово ћете јавити горје исповатима суђама. „Ерцег-Нови 3. (15.) Августа 1872. Мјесто Начелник Русовић, Присједник Ст. Гојковић.“

Овђе именовани ушљед овог опуномоћења глобили су једнога свога сељанина и то у договору и са одобрењем цијелога села.

Дознавши за то судска власт у Котору изашле једну комисију ушљед чије истраге би наређено уапшење горе именованијех суђа, и жандари одма одоше да ту наредбу изврше. Ненашавши исте ухватише оца Тодора Радимиловића и везана као каквог разбојника у варош доведоше и у гвожђа у которску тамницу одпратише. Треба да још знате, да је овај старац познат у цијелој обћини, као један између најпоштенијех људи, па ћете лако схватити како је то немиле дирнуло све поштене, и све сељане узбудило.

Али управитељство обћине Ерцегновске све то равнотушно гледа, ма да је оно за све то одговорно, као што видите по наведеном опуномоћењу. И то је то његово дјело пелијепо, које смо имали на јавност изнијети, с намјером да поможемо онијем људма, који су небрачки тако од истог изневјерени.

Најпослије питамо славно управитељство Ерцегновско, је ли намјерно бар у напријед какве кораке учинити, да спасе многе породице од несрећа, које им одтуд пријете.

За овај пут ограничавамо се на оволико.

ЦЕТИЊЕ 20. Августа, после подне вратио се Њ. С. Кнез Никола са свом својом свијетлом породицом с Његуша на Цетиње. Дочекали су га, преосвећени Митрополит, г. г. Сенатори и читава множина другог народа и радосно поздрављали; а међутим су сваколика звона звонила, прангије пуцале и пред двором млада наша војничка банда ударала. Кнез и сваколика свијетла му породица налази се у најбољем здрављу.

— 23. Августа, данас су нам присијели заступници цетињске обћине на београдској свечаности, г. прото Стеван Капичић и учитељ г. Буро Јабучанин. Они су срећно путовали и код браће братски дочекали биле.

— 25. Августа. — Јавља нам се с Грахова да је Стојан Ковачевић пре неколика дана измакао из тамнице мостарске. Како се то догодило, и којим је путем Стојан умакнуо, добрићемо се да у своје вријеме и ми сами нашим читаоцима јавимо; јер држимо да није лака ствар тамницу турску без златна кључа отворити.

— 26. Августа. — Наше све новине, а и њеке стране прештампаде су из „Црногорца“ ону биљешку о доласку и бављењу овдје румунскога заступника из Блограда госп. Вакареска. Српске новине радовале су се пријатељском зближењу између Румуније и Црне Горе, које је очитовано онијем посланством румунскога кнеза нашему кнезу. Но њеке стране нама непријатељске новине, нарочито беча „Преса“, употребиле су ту прилику, да Црну Гору, а нарочито Румунију денунцирају пред мирољубивом Јевропом као ужаено ратоборне. Није хрђав комплимент и ми би се радовали, да се њихово страховање испуни. Због тога дакле ми се и не осврћемо

на јед „Пресин“. Али „Преса“ се долазила и самога посланика г. Вакареска, па за то држимо за дужност изјавити „Пресин“, пошто смо јој ми дали повода, да се румунски посланик г. Вакареско знао и без Пресине науке држати у својој званичној граници, а ако смо ми слободни од тих граница, слободно тумачили његове ријечи, то нека се „Преса“ изволи на нас обратити. —

НОВОСТИ.

— (Промјене код београдске владе.) Досадањи намјестник кнежевског достојанства г. М. П. Блазнавац преузео је министарско предсједништво, министарство војено и заступство министра за грађевине. Осим тога пропаведен је на степен генерала, које је звање први пут у српској кнежевини подјелено. — Досадањи намјестник кнежевског достојанства г. Јован Ристић, заузео је министарство иностраних дјела. — А г. Јован Гавриловић трећи намјестник кнежевског достојанства, постављен је по жељи његовој у многозаслужено стање покоја с пензијом која га иде.

Осим тога г. Радивоје Милојковић, досадањи предсједник министарског савјета и министар унутарњих дјела, задржан је у посљедњем звању до даље наредбе. Члан државног савјета г. Папта Јовановић постављен је министром финансије. И досадањи министар правде, г. Стојан Вељковић остао је при свом звању и постављен је заступником министра просвјете и црквених дјела.

За чланове државног савјета постављени су: г. Панта Јовановић, г. Јован Бели-Марковић и г. Димитрије Матић.

— (Орден талијански св. Мавритија и Лазара) првога степена предао је краљевско-талијански консул у Београду гроф Јоанини, Њ. Св. књазу Милану, приликом његова ступања на владу. С једне и с друге стране, била су у потпуном пријатељском духу узајемна изјаснења односно продужења добрих одношаја између владе кнежеве и владе краља талијанскога.

Мојим бирачима!

Ступивши на домаћи праг, осјећам дужност и жељу ово отворено писмо вама послати. Говорим на влаш дужност, јер будући да је већ минула пета година од кад имам част бити народним заступником, право је да се једном састанем са мојим бирачима, да им кажем која су ме начела пратила у мом политичном раду, да им дадем рачуна о моме дјеловању. А то опет желим; јер, како сам читовао у моме, на господина уредника „Црногорца“ из Беча управљеном писму, особито сада треба да знам одобравате ли моје поступање, али не.

Ја ћу дакле жељно очекивати, да ми назначите дан и мјесто састанка, као што ћу мирним срцем очекивати ваш глас.

У Ерцег-новом, 20. Августа 1872.

Ђорђе Војновић.

СМРТНИ СЛУЧАЈ.

Скоро, после дужега боловања, преминуо је у бечком Пајштату и у Бечу сахрањен, врли српско-хрватски pjesник Петар Прерадовић. Он се је са својим сладким и одушевљеним pjesмама појавио још кад је „Зора Далматинска“ почела у Далмацији будити успавано народно чувство а подвикујући: „Пуцај зоро биће дана!“ Потом његове pjesме: „Браћа“, „Дјел и Унук“, „Путник“, „Четир врела“, „Цар Душан“ и многе друге, у чију душу нијесу дирнуле? у чијем њедру нијесу укрупљавале становиту наду, да ће доиста „бити дана“ о којем наш pjesник пророчише са онаквим одушевљењем. Још једно замјенити имамо код нашега неумрлог pjesника. Он је био у војсци царској и достигао високи чин генерала, а никад до гроба није се у њему угасила, ни чиста љубав к својој оштој домовини, ни она жива и лака искра pjesничкога духа и полета. Оваке врлине, способности и поштена осјећања, изазваше над гробом pjesника Прерадовића обште јадиковање и жалење, којем се и „Црногорца“ придружује, и сажаљевајући толики губитак на пољу младе српско-хрватске књижевности, од свега срца вели: „Почивај славни омиљени pjesниче! лака ти црна земља! твоје име погнута неће!“